

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету
соціології та управління

Т.Ф.Бірюкова

28 2021

ПОЛІТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЄКТУВАННЯ

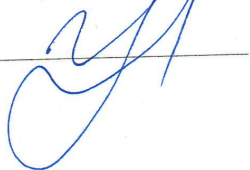
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалаврів
очної (денної) форми здобуття освіти
спеціальності 052 Політологія
освітня програма «Політологія»

Укладач: Лепська Н.В, к.політ.н., доцент кафедри політології

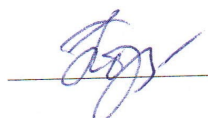
Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри соціальної
філософії та управління

Протокол № 1 від 29 серпня 2021р.
Завідувач кафедри політології

С. Г. Цокур

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціології та управління

Протокол № 1 від 31 серпня 2021р.
Голова науково-методичної ради
факультету соціології та управління

Н. В. Горло

2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 05 Соціальні і поведінкові науки	Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
Спеціальність 052 Політологія	Загальна кількість годин – 90	Цикл професійної підготовки спеціальності	
		Семестр:	
Освітньо-професійна програма «Міжнародна політика та політика національної безпеки»	Змістових модулів – 4	4 -й	-
		Лекції	
		28 год.	-
		Практичні/Семінарські	
		14 год.	
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 8	Самостійна робота	
		48 год.	-
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «**Політичне прогнозування та проєктування**» є формування фахових компетенцій кваліфікованих фахівців - політологів, спеціалістів у сфері державного управління, міжнародної політики, геополітики, національної безпеки щодо ефективного проведення прогностичних досліджень на професійному рівні задля забезпечення максимальної результативності аналітичної діяльності у розробці стратегій розвитку конкретних процесів, явищ, об'єктів галузевого та територіально-управлінського виміру політичної сфери.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- вивчення теоретичних основ організації прогностичного дослідження та проектування з урахуванням специфіки політичної сфери на мікро-, мезо- та макрорівні;
- засвоєння і практичне опанування методів прогностичної діяльності;
- набуття студентами практичних навичок і вмій щодо застосування результатів прогностичного дослідження в сучасній політиці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- предмет політичного прогнозування і проектування, його об'єктивно-методологічні основи і категоріальний апарат;
- сутність, структуру, типологію політичних прогнозів;
- методологію, принципи і ефекти політичного прогнозування;
- основні етапи політичного прогнозування;
- методика здійснення політичних прогнозів і розробки проєктів;
- специфіку глобального політичного прогнозування;
- сучасні дослідницькі тренди в організації, розробці та втіленні прогнозів в політичній діяльності;
- можливості практичного застосування отриманих знань

уміти:

- аналізувати структурні складові проблеми та об'єкта політики, стосовно яких буде розроблюватися прогноз;
- розроблювати різні види прогнозів та проєктів з оглядом на їхню специфіку та сферу застосування;
- оперувати необхідними методами та технологіями політичного прогнозування;
- здійснювати підбір основної документації та базової інформації для політичного прогнозування і розробки проєктів;
- компетентно формулювати завдання на різних етапах політичного прогнозування і розробки політичних проєктів;
- критично оцінювати прогностичні сценарії розвитку політичних процесів та визначати їх вплив на появу проблем у глобальному просторі світової політики.

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
РН01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності.	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
РН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
РН04. Мати навички професійної комунікації	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle

PH05. Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
PH07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
PH12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
PH13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
PH 14. Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	Участь у семінарських заняттях, виконання практичних завдань, підготовка індивідуального завдання, залік, тестування у системі moodle
PH 16. Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
IK01 Здатність до системного мислення, адаптивність і комунікабельність, наполегливість у досягненні мети;	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
IK02 Здатність розв'язувати комплексні проблеми в області політичних наук та державно-управлінської діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань, оволодіння методологією наукової та науково-педагогічної діяльності, проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
IK03 здатність досліджувати внутрішні і зовнішні фактори впливу на діяльність державних та політичних інституцій, аналізувати та прогнозувати розвиток небезпечних для суспільства та держави ситуацій, на основі чого розробляти рекомендації щодо ефективних заходів політичного, державного та суспільного управління	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
IK06 уміння формувати збалансовану систему оцінних індикаторів як важливого інструмента політичних наук та державно-управлінської діяльності	Підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
IK010 вміти практично формулювати висновок аналітика за результатами політичних досліджень	Виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання
ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle

ЗК02. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
ЗК05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
ЗК09 Схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії та культури, розуміння причинно - наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
ЗК10 Здатність до роботи в команді	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
СК01. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку; тестування у системі moodle
СК02. Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
СК07. Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	Участь у семінарських заняттях; виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист індивідуального завдання; складання заліку
СК08. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з	Виконання практичних завдань; підготовка, розробка та захист

Міждисциплінарні зв'язки

Дисципліна «Політичне прогнозування та проектування» має комплексний, міждисциплінарний характер, що досягається завдяки акцентуванню уваги на вузлових аспектах перетинання політологічних, соціологічних, історичних, культурологічних та інших знань. У викладанні курсу реалізуються міжпредметні зв'язки з такими дисциплінами, як: «Методи політичних досліджень» та «Прикладні політичні дослідження» – у питанні вивчення методологічного інструментарію політичного прогнозування і проектування; «Теорія міжнародних відносин» та «Основи геополітики» – в аспекті вивчення теорії прогностичного обґрунтування міжнародних відносин, еволюції формування архітектури геополітичного простору і розробки прогностичних моделей змін його конфігурації; «

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи політичного прогнозування

Тема 1. Еволюція прогностики.

Еволюція футуро-орієнтованого потенціалу суспільно-політичної думки. Міфологія – утопія (Платон, Т. Мор, Ф. Бекон) – фантастика (Р. Бредбері, С. Лем, І. Єфремов, Г. Уельс) – прогнозування – футурологія. Роль передбачення на різних етапах історії людства. Історія соціального прогнозування в Росії, школа «радянського прогнозування» (В. Базаров-Руднев, К. Цюлковський, В. Вернадський, М. Кондрат'єв, О. Чижевський, І. Бестужев-Лада). Основні напрямки футурології на Заході (Д. Белл, Б. Жувенель, Е. Тоффлер, З. Бжезинський, С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма, Г. Кіссінджер, У. Валерстайн). Глобалістика як один з напрямків футурології. «Межі зростання» та інші доповіді Римського клубу. Результати діяльності Римського клубу. Мозкові центри та їх внесок у розвиток прогнозування міжнародної політики.

Тема 2. Сутність політичного прогнозування як методу наукового дослідження

Специфіка політичного прогнозування. Порівняльний аналіз прогнозування та передбачення; прогнозування та планування, програмування, проектування. Антиципація та її складові. Політичне прогнозування та рівні випереджальної активності. Ретропрогностика. Прогноз як різновид наукового дослідження. Функції політичного прогнозування. Характеристика умов, що вказують на необхідність політичного прогнозування.

Сутність політичного прогнозування. Основні характеристики політичного прогнозування, його теоретико-пізнавальна та управлінська спрямованість. Об'єктивні підстави та умови політичного прогнозування.

Два аспекти політичного прогнозування: 1) теоретико-пізнавальний; 2) управлінський. Об'єкт та предмет політичного прогнозування. Основні категорії та інструменти політичного прогнозування. Параметри прогнозів.

Тема 3. Типологія політичних прогнозів та принципи прогностичної діяльності

Основні підходи до типологізації прогнозів. Загальна типологія прогнозів. Природознавчі, науково-технічні й суспільствознавчі прогнози. Залежність напрямків прогностичної діяльності від потреб суспільства. Внутрішньополітичне та зовнішньополітичне прогнозування.

Проблемно-цільовий критерій типологізації. Пошукові та нормативні прогнози: загальна характеристика, фундаментальні відмінності. Період випередження прогнозу та часова градація прогнозів. Поняття бази прогнозу та прогностичного горизонту. «Ефект Едипа», «Ефект Розенталя», «Ефект Кассандри» та інші ефекти в прогнозуванні. Активні та пасивні прогнози. Самоздійснювані та самоспростовувані прогнози, їх специфіка та технологічна спрямованість в політичній сфері суспільства.

Принципи політичного прогнозування. Методологічні засади політичного прогнозування, закон історичного розвитку і причинно-наслідкових зв'язків. Принцип системності. Принцип узгодженості. Принцип варіативності. Принцип неперервності. Принцип верифікації. Принцип рентабельності прогнозування. Синергетика як універсальний принцип щодо забезпечення достовірності прогнозу та тип нелінійного мислення.

Змістовий модуль 2. Методи політичного прогнозування

Тема 4. Методи політичного прогнозування

Поняття методу «політичного прогнозування». Визначення методу політичного прогнозування. Методика прогнозування. Класифікація методів за І. Бестужевим-Ладою та Дж. Армстронгом. Прийом прогнозування. Прогностичне тло та його специфіка в політичному прогнозуванні міжнародних процесів. Система комплексування прогностичного тла у розробці політичних прогнозів.

Формалізовані (фактографічні, об'єктивні) методи політичного прогнозування. Специфіка формалізації даних у розробці політичних прогнозів. Переваги і недоліки формалізованих методів прогнозування. Прогнозна екстраполяція. Прогнозна інтерполяція. Статистичний метод прогнозування. Метод історичної аналогії. Симулятивний метод.

Експертні (інтуїтивні, суб'єктивні) методи прогнозування. Статус експерта і експертної оцінки політичної ситуації. Експертний метод політичного прогнозування, різновиди методу. Типологізація експертних методів: інтенціональні методи і методи на основі думок, індивідуальні і групові (колективні), очні і заочні, психологічні і без стимуляції творчого потенціалу експертів. Метод інтерв'ю. Метод колективної експертної

оцінки. Метод суду. Метод експертних комісій. Метод «мозкового штурму». Дельфійський метод. Синектичний метод.

Тема 5. Методи сценарування та моделювання у прогнозуванні міжнародної політики

Сутність методів політичного моделювання. Поняття моделі в прогнозуванні. Специфіка політичного моделювання в міжнародних відносинах. Етапи політичного моделювання. Класифікація типів моделей щодо застосування в політичному прогнозуванні. Імітаційні і динамічні моделі. Івент-аналіз як базовий спосіб моделювання політичних ситуацій. Штучний інтелект. Основні види моделей, які застосовуються на практиці.

Моделювання міжнародних відносин. Політичний аналіз міжнародних відносин, підходи до вивчення потенціалу держави, її зовнішньої політики як можливість прогнозування її змін. Довгострокове прогнозування в галузі міжнародних відносин за Ч. Макклелландом. Моделювання міжнародних відносин. Концепція зіткнення цивілізацій С. Хантингтона, нового світового порядку Г. Кіссінджера.

Теоретичне осмислення сценарного мистецтва в людській діяльності. Сценарій як технологія. Теоретичні засади прогнозного сценарування та особливості сценарного підходу. Прогнозний сценарій у практиці політичного прогнозування. Складові сценарного прогнозу. Сценарування та підготовка до суб'єктоорієнтованої події. Методологічні засади стратегічного сценарування. Пошук системного визначення та вирішення стратегічних проблем у сценарії. Методи розробки сценаріїв. Сильні та слабкі сторони сценарного аналізу. Відмінності між сценарієм і прогнозом. Специфіка методики і алгоритмів застосування методу сценаріїв.

Тема 6. Об'єкт політичного прогнозування

Основні характеристики об'єкта прогнозування. Характеристика об'єкта прогнозування як якісне/кількісне відображення будь-якої риси об'єкта. Класифікація об'єктів прогнозування. Загальні принципи аналізу об'єкта політичного прогнозування. Системний підхід до аналізу. Поняття про змінні (значуща, ендогенна, екзогенна). Динамічний ряд та його складові. Тренд. Визначення складності об'єкта прогнозування Мірність об'єкта прогнозування. Структура об'єкта прогнозування. Специфіка об'єкта прогнозування в міжнародній політиці.

Вихідна інформація про об'єкт політичного прогнозування. Поняття «джерело фактографічної інформації». Поняття «джерело експертної інформації». Інформаційний масив прогнозування. Повнота вихідної інформації. Кількість інформації про об'єкт прогнозування, яка міститься в значеннях змінної, виходячи із завдань прогнозу. Дисконтування інформації про об'єкт прогнозування. Експертна група та її компетентність. Експертна оцінка.

Аналіз об'єкта політичного прогнозування. Принципи специфічності та оптимізації об'єкта прогнозування. Принцип неперервності аналізу. Аналіз динаміки та структури об'єкта прогнозування. Аналіз адекватності прогнозу моделі. Передпрогнозний та постпрогнозний аналіз об'єкта

прогнозування. Аналіз прогнозного горизонту та прогнозного тла об'єкта прогнозування.

Змістовий розділ 3. Праксеологія політичного прогнозування та проектування

Тема 7. Етапи політичного прогнозування

Початковий етап прогнозування. Поняття «передпрогносної орієнтації», визначення об'єкта, мети, завдання та гіпотези прогнозування. «Завдання на прогноз» як документ, що регламентує порядок його розробки. Створення вихідної базової моделі прогнозу, об'єктний і функціональний підходи. Створення моделі контекстного прогнозного фону. Прогнозна ретроспекція.

Прогнозний діагноз і прогнозна проспекція як етапи політичного прогнозування. Визначення поняття «прогнозний діагноз». Визначення трендів. Створення гіпотетичних пошукових і нормативних моделей. «Прогнозна проспекція» як етап прогнозування, на якому прогноз розробляється за результатами прогнозного діагнозу. Верифікація прогнозу. Прийоми оцінки достовірності та точності прогнозу. Критерії верифікації. Абсолютна і відносна верифікація. Уточнення прогнозу на основі його верифікації. Розробка рекомендацій. Експертна оцінка і корекція висновків прогнозу. Поняття про «синтез прогнозів».

Тема 8. Теорія і практика політичного прогнозування: загальний досвід зарубіжних країн та досвід України

Розробка стратегій державного економічного розвитку в державах з плановим і ринковим веденням господарства. Командно-адміністративне планування в СРСР: аналіз моделі. Соціально-економічне прогнозування в системі державного регулювання економіки. Планування і ринкова економіка. Індикативне планування: сутність поняття. Розробка прогнозів, індикативних планів і програм в країнах з ринковою економікою. Особливості розробки багатогалузевих програм. Модель В. Леонтєва «витрати-випуск» і її втілення у деяких західних країнах.

Економічне програмування і фінансове планування у ФРН. Провідні науково-дослідні структури, що займаються розробкою державних прогнозів. Особливості стратегічного планування у Франції. Специфіка п'ятирічних планів французької економіки і відмова від них у 1993р. Практика регіонального планування у Франції. Роль економічного планування в Японії. Основні напрямки індикативного планування японської економіки. Генеральний план (довгострокова програма) соціально-економічного розвитку сучасної Японії. Китайський досвід стратегічного планування. Особливості довгострокового, середньострокового та поточного (річного) планування. Способи і порядок складання народногосподарських планів в Китаї. Система планування і її напрямки в сучасному Китаї. Особливості прогнозування та планування економічного розвитку в пострадянських країнах.

Метод «Форсайт-проєкту», його співвідношення з прогнозуванням. Переваги форсайт-технологій. Історія застосування форсайту. Технології форсайту в сучасних західних країнах. Особливості форсайту в Японії, Великобританії, Нідерландах, Франції. Впровадження форсайту в сучасній Україні.

Тема 9. Прогнозування основних напрямків соціально-політичного розвитку країни

Коло об'єктів, які потрапляють у сферу практичного застосування політичного прогнозування. Політична система суспільства та її інститути як провідний об'єкт політичного прогнозування. Дослідження і прогноз характеру взаємодії політичної та соціальної систем. Демократія як «політичний проєкт». Рівні змінних, які впливають на становлення демократії. Умови вдосконалення політичної системи на шляху переходу від авторитаризму до демократичних принципів. Майбутнє демократії.

Виявлення громадської думки стосовно політичних проблем як фактор впливу на політичні рішення. Пізнання механізмів виникнення, ескалації та запобігання політичним конфліктам у міжнародній сфері. Запобігання міжнародним конфліктам засобом прогнозування. Розробка технологій визначення конфліктогенів та розв'язання кризових ситуацій. Особливості воєнно-прогностичної діяльності у міжнародній політиці.

Передбачення і забезпечення результатів виборчих кампаній. Вивчення електоральної поведінки виборців. Організація і управління виборчим процесом. Інформаційно-аналітичне супроводження виборчої кампанії. Екзит-пол і його прогностичний потенціал. Методика А. Ліхтмана.

Рекрутування політичних лідерів та передбачення їх впливу на зміну політичної ситуації в країні. Врахування досвіду політичного лідерства в західних країнах, країнах пострадянського простору в осучасненні інституту лідерства в Україні.

Підготовка політичних рішень щодо зовнішньої політики держави, аналіз та прогнозування їхніх можливих наслідків. Оцінка політичних ризиків країни стосовно сфери її зовнішньополітичної стратегії за напрямками економічної, військово-політичної, соціально-культурної, інформаційної тощо діяльності. Інформаційно-аналітична підтримка політичних рішень. Прогностичні можливості сучасної інформаційно-комунікативної системи. Реалізація прогностичної діяльності владних інституцій держави щодо її участі у міжнародній політиці.

Змістовий модуль 4. Прогнозування розвитку системи світової політики та міжнародних відносин

Тема 10. Глобальне політичне прогнозування

Об'єкт та предмет глобального політичного прогнозування. Глобалізація в її історичній динаміці як об'єкт глобального політичного прогнозування. Якісно-інше майбутнє людства як предмет глобального політичного прогнозування. Змістовний аналіз проєктів глобального

майбутнього С. Хантінгтона, З. Бжезинського, Е. Тоффлера, Г. Кіссінджера та інших дослідників глобальної політики.

Основні принципи глобального політичного прогнозування. Принцип невизначеності майбутнього. Принцип біфуркації. Принцип дискретності простору-часу.

Методологічні проблеми глобального політичного прогнозування. Криза прогностичної парадигми Просвітництва. Новий тип прогностичної свідомості. Політична домінанта глобального прогнозування. Діалектика дихотомії «виклик-відповідь» та її значення в глобальній прогностиці.

Тема 11. Сучасна система міжнародних відносин як об'єкт політичного прогнозування.

Сучасна система міжнародних відносин як чинник геополітичного структурування Заходу. Від «стратегічного паритету» Заходу і Сходу (1970 – 80-ті р.р.) до політичної гегемонії Заходу (1990-ті р.р.). Процеси і стратегії створення однополярного світу. Просторова структура й основні ареали «політичного Заходу». Геополітичні відносини і конфлікти на внутрішньосистемному рівні. Центр-периферійні взаємодії в західному співтоваристві.

Трактування глобалізації в геополітичних доктринах сучасності. Концепція кінця історії (Ф. Фукуяма). Концепція «однополярного світу» (З. Бжезинський, С. Телботт, М. Олбрайт). Світ-системний аналіз (І. Валлерстайн). Концепція діалогу цивілізацій у «багатополярному» світі.

Тенденції розвитку світової системи: глобалізація і регіоналізація в політичному аспекті. Євроцентристська і західноцентристська концепція світу. «Рах Амеріcana» і атлантизм. Концепція геополітичного плюралізму і «багатополюсного світу». Геополітичні сценарії майбутнього пострадянського простору і світу в цілому. Роль прогностичних сценаріїв у діяльності ООН, ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій. Зіткнення ринкового і релігійного фундаменталізму. Європа майбутнього. Проекти геополітичного майбутнього «Світовий порядок у XXI ст.», «Моделі посткризового світу: Глобальна війна або новий консенсус».

Тема 12. Прогнозування основних напрямків розвитку світової політики

Використання екстраполяції в прогнозуванні розвитку системи міжнародних відносин. Перспективи історико-компаративного методу. Метод моделювання і використання системного підходу при побудові моделей майбутнього розвитку певних явищ, об'єктів, процесів світової політики. Модель революцій в країнах третього світу, запропонована Т. Скокпол: сутність, аналіз даних, інтерпретація прогнозу за підсумками дослідження. «Екологічний підхід» до аналізу політичних ризиків Г. Кнудсена. Модель гонки озброєнь Л. Річардсона. Моделювання міжнародного конфлікту за Ю. Юхановим.

Сценарії розвитку міжнародної політики. Прогностичні сценарії «великого циклу» (1969-2041 рр.) в працях Ю. Яковця, В. Пантіна. Довгі цикли світової політики за Дж. Модельські та В. Томпсоном.

Виклики світовій безпеці та механізми їх упередження. Ускладнення системи міжнародної політики наприкінці ХХ ст. – поч. ХХІ ст. (розпад соцтабору, теракт 11.09.2001 р.), глобальна економічна криза 2008 р., близькосхідний конфлікт та російсько-українська війна як чинники зміни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години						Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття, год		Семінарські/ Практичні /Лабораторні заняття, год		о/д ф.	з/дист ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів	
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	15	12	8	-	4	-	12	-	8	7	15	
2	15	8	6	-	2	-	12	-	8	7	15	
3	15	10	6	-	4	-	12	-	7	8	15	
4	15	12	8	-	4	-	12	-	7	8	15	
Усього за змістові модулі	60	42	28	-	14	-	48	-	30	30	60	
Підсумковий семестровий контроль залік/	30	-	-	-	-	-	-	-	20	20	40	
Загалом	90	42	28	-	14	-	48	-	50	50	100	

геополітичної архітектури світу. Пандемія COVID 19 та її вплив на світову політику. Сценарії розвитку постпандемічного світу. Прогностичні концепції Г. Кіссінджера, Ю. Харарі, Г. Рахмана та інших. Давоський форум та його експертний потенціал у прогностичних дослідженнях майбутнього світу.

4. Структура навчальної дисципліни

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин
1	Еволюція прогностики.	2
1	Сутність політичного прогнозування як методу наукового дослідження	2
1	Типологія політичних прогнозів та принципи прогностичної діяльності	4
2	Методи політичного прогнозування	4
2	Методи сценарування та моделювання у прогнозуванні міжнародної політики	2
3	Етапи політичного прогнозування	2

3	Теорія і практика політичного прогнозування: загальний досвід зарубіжних країн і досвід України.	4
4	Глобальне політичне прогнозування	2
4	Сучасна система міжнародних відносин як об'єкт політичного прогнозування.	4
4	Прогнозування основних напрямків розвитку світової політики	2
Загалом		28

6. Теми семінарських занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин
1	Еволюція прогностики.	2
1	Типологія політичних прогнозів та принципи прогностичної діяльності	2
2	Об'єкт політичного прогнозування	2
3	Етапи політичного прогнозування	2
3	Прогнозування основних напрямків соціально-політичного розвитку країни	2
4	Глобальне політичне прогнозування	2
4	Прогнозування основних напрямків розвитку світової політики	2
Загалом		14

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Теоретичне завдання – тест у системі moodle	Питання для підготовки: Еволюція футуро-орієнтованого потенціалу суспільно-політичної думки. Міфологія – утопія – фантастика – прогнозування – футурологія. Історія соціального прогнозування в Росії, школа «радянського прогнозування». Основні напрямки футурології на	Кількість правильних відповідей (1 питання – 1 бал) – усього 8 питань	8

		<p>Заході. Результати діяльності Римського клубу. Мозкові центри та їх внесок у розвиток прогнозування міжнародної політики. Специфіка політичного прогнозування. Порівняльний аналіз прогнозування, передбачення планування та проєктування. Антиципація. Політичне прогнозування та рівні випереджальної активності. Ретропрогностика. Функції політичного прогнозування. Об'єкт та предмет, основні категорії та інструменти політичного прогнозування. Типологія прогнозів. Внутрішньополітичне та зовнішньополітичне прогнозування. Проблемно-цільовий критерій типологізації. Пошукові та нормативні прогнози. Період випередження прогнозу та часова градація прогнозів. База прогнозу та прогнозний горизонт. Прогностичні ефекти. Активні та пасивні прогнози. Специфіка та технологічна спрямованість прогнозів у сфері міжнародних відносин. Принципи та методологічні засади політичного прогнозування.</p>		
	<p>Практичне завдання – схема «Розробка кейсів прогностичних ефектів»</p>	<p>Вимоги до виконання та оформлення: надати приклади усіх різновидів прогностичних ефектів. Кожний приклад має супроводжуватися детальною аргументацією і аналізом щодо вибору віднесення до того, чи іншого різновиду прогностичного ефекту. Робота має бути виконана у форматі презентації та</p>	<p>Наявність прикладів всіх складових та змістовна аргументація та аналіз – 7 балів. Відсутність прикладів декількох різновидів – 6 балів. Відсутність прикладів</p>	<p>7</p>

		обов'язково супроводжуватися ілюстративним або фотоматеріалом.	декількох різновидів та не достатньо змістовні аргументація та аналіз – 4-5 балів. Відсутність аргументації – 3 бали. Відсутність прикладів декількох різновидів і відсутність аргументації та аналізу – 1-2 бали.	
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	2	-	-	15
2	Теоретичне завдання – Опитування (в системі moodle)	Питання до підготовки: Поняття методу та методики політичного прогнозування. Класифікація методів за І. Бестужевим-Ладою та Дж. Армстронгом. Прогнозне тло та його специфіка комплексування прогнозного тла у розробці політичних прогнозів в міжнародних відносинах. Формалізовані методи політичного прогнозування. Специфіка формалізації даних у розробці політичних прогнозів. Переваги і недоліки формалізованих методів прогнозування. Прогнозна екстраполяція та інтерполяція. Статистичний метод прогнозування. Метод історичної аналогії. Симулятивний метод. Експертні методи прогнозування. Статус експерта і експертної оцінки політичної ситуації. Типологізація експертних методів: інтенціональні методи і методи на основі думок,	З наданих питань студенту пропонуються 2 питання, за кожне з яких він максимально отримує 4 бали: 4 бали – чітка повна змістова відповідь на питання, оперування багатьма теоретичними джерелами, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної позиції; 3 бали – все вище перелічене, але використано обмежена кількість теоретичних джерел при відсутності власної позиції; 2 бали – поверховий виклад матеріалу; 1 бал – коротке повідомлення	8

		<p>індивідуальні і групові (колективні), очні і заочні, психологічні і без стимуляції творчого потенціалу експертів. Метод інтерв'ю. Метод колективної експертної оцінки. Метод суду. Метод експертних комісій. Метод «мозкового штурму». Дельфійський метод. Синектичний метод. Сутність методів політичного моделювання. Поняття моделі в прогнозуванні. Специфіка політичного моделювання в міжнародних відносинах. Імітаційні і динамічні моделі. Івент-аналіз як базовий спосіб моделювання політичних ситуацій. Штучний інтелект.</p> <p>Моделювання міжнародних відносин. Політичний аналіз міжнародних відносин, підходи до вивчення потенціалу держави, її зовнішньої політики як можливість прогнозування її змін. Довгострокове прогнозування в галузі міжнародних відносин за Ч. Макклелландом.</p> <p>Сценарій як метод і технологія політичного прогнозування.</p> <p>Теоретичні засади прогнозного сценарування та особливості сценарного підходу. Методологічні засади стратегічного сценарування. Методи розробки сценаріїв. Сильні та слабкі сторони сценарного аналізу. Відмінності між сценарієм і прогнозом.</p> <p>Характеристика об'єкта прогнозування як якісне/кількісне відображення будь-якої риси об'єкта.</p>		
--	--	--	--	--

		Класифікація об'єктів прогнозування. Загальні принципи аналізу об'єкта політичного прогнозування. Поняття про змінні. Динамічний ряд та його складові. Тренд. Визначення складності об'єкта прогнозування Структура та специфіка об'єкта прогнозування в міжнародній політиці. Дисконтування інформації про об'єкт прогнозування. Експертна група та її компетентність.		
	Практичне завдання «Опрацювання методів прогностичного дослідження»	Вимоги до виконання та оформлення – За бажанням студента (але ж за узгодженням з викладачем) обрати певний метод з нижче наданого переліку і застосувати його щодо прогностичного вивчення конкретного об'єкта, явища, події, процесу в міжнародній політиці, розробивши детальний план-схему проведення цього дослідження: <ol style="list-style-type: none"> 1. Екстраполяція 2. Івент-аналіз 3. Контент-аналіз 4. Когнітивне картування Виконане завдання має бути представлено у форматі презентації	Презентація логічна і структурована, є всі складові – 7 балів Не всі питання-елементи розглянуто – 5-6 балів. Недостатньо структурована та не всі питання-елементи розглянуті – 3-4 бали. Відсутня логіка та структура, не всі складові присутні – 1-2 бали.	7
Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2	-	-	15
3	Теоретичне завдання – тест у системі moodle	Питання для підготовки: «Передпрогнозна орієнтація». «Завдання на прогноз». Базова модель прогнозу. Створення моделі контекстного прогнозного фону. Прогнозна ретроспекція. Прогнозний діагноз і прогнозна перспекція. Визначення трендів.	Кількість правильних відповідей (1 питання – 1 бал) – усього 7 питань	7

		<p>Пошукові та нормативні моделі. Верифікація прогнозу. Прийоми оцінки достовірності та точності прогнозу. Розробка рекомендацій. Соціально-економічне прогнозування в системі державного регулювання економіки. Планування і ринкова економіка. Індикативне планування. Розробка прогнозів, індикативних планів і програм в країнах з ринковою економікою. Особливості розробки багатогалузевих програм. Економічне програмування і фінансове планування у ФРН. Особливості стратегічного планування у Франції. Роль економічного індикативного планування в Японії. Китайський досвід стратегічного планування. Особливості довгострокового, середньострокового та поточного (річного) планування. Особливості прогнозування та планування економічного розвитку в пострадянських країнах. Метод «Форсайт-проект», його співвідношення з прогнозуванням. Переваги форсайт-технологій. Історія застосування форсайту. Технології форсайту в сучасних західних країнах. Демократія як «політичний проект». Майбутнє демократії. Виявлення громадської думки стосовно політичних проблем у міжнародній сфері. Розробка технологій визначення конфліктогенів та розв'язання кризових</p>		
--	--	--	--	--

		<p>ситуацій. Особливості воєнно-прогностичної діяльності у міжнародній політиці.</p> <p>Передбачення і забезпечення результатів виборчих кампаній.</p> <p>Інформаційно-аналітичне супроводження виборчої кампанії. Методика А. Ліхтмана.</p> <p>Рекрутування політичних лідерів та передбачення їх впливу на зміну політичної ситуації в країні.</p> <p>Врахування досвіду політичного лідерства в західних країнах, країнах пострадянського простору в осучасненні інституту лідерства в Україні.</p> <p>Оцінка політичних ризиків країни стосовно сфери її зовнішньополітичної стратегії за напрямками економічної, військово-політичної, соціально-культурної, інформаційної тощо діяльності.</p> <p>Інформаційно-аналітична підтримка політичних рішень.</p> <p>Прогностичні можливості сучасної інформаційно-комунікативної системи.</p> <p>Реалізація прогностичної діяльності владних інституцій держави щодо її участі у міжнародній політиці.</p>		
	<p>Практичне завдання – Прогностична оцінка політичного ризику країни</p>	<p>Вимоги до виконання та оформлення –</p> <p>Дослідити політичний ризику певної країни за структурою: комплексний аналіз об'єкта; системна оцінка чинників ризику; прогнозування та управління ризиком.</p> <p>Студентам варто обрати на їх власний розсуд кілька методів дослідження ризиків з категорії кількісних, якісних та змішаних, тобто застосувати</p>	<p>Застосування кількох методів оцінки ризику та проведення ґрунтового аналізу – 8 балів</p> <p>Недостатня кількість застосованих методів, але ж ґрунтовний аналіз – 6-7 балів.</p> <p>Недостатня кількість застосованих</p>	<p>8</p>

		інтегративний підхід (МС-моделі Ховарда К. Джонсона, модель національної схильності до експропріації Г. Кнудсена, метод журналу «Економіст», BERI та інші). У підсумку варто розробити прогностичні висновки та рекомендації. Завдання потрібно представити або у форматі документа, або презентації (за бажанням студента)	методів та стислий аналіз– 3-5 бали. Проведено вкрай поверховий аналіз – 1-2 бали.	
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2	-	-	15
4	Теоретичне завдання – тест у системі moodle	Питання до підготовки: Об'єкт предмет та принципи глобального політичного прогнозування. Глобалізація як об'єкт глобального політичного прогнозування. Проекти глобального майбутнього С. Хантінгтона, З. Бжезинського, Е. Тоффлера, Г. Кіссінджера та інші. Діалектика дихотомії «виклик-відповідь» та її значення в глобальній прогностиці. Сучасна система міжнародних відносин як чинник геополітичного структурування Заходу. Процеси і стратегії створення однополярного світу. Геополітичні відносини і конфлікти на внутрішньосистемному рівні. Центр-периферійні взаємодії в західному співтоваристві. Глобалізація в геополітичних доктринах сучасності. Тенденції розвитку світової системи: глобалізація і регіоналізація в політичному аспекті. Євроцентристська і західноцентристська концепція світу. «Рах	Кількість правильних відповідей (1 питання – 1 бал) – усього 7 питань	7

		<p>Americana» і атлантизм. Концепція геополітичного плюралізму і «багатополюсного світу». Геополітичні сценарії майбутнього пострадянського простору і світу. Прогностичні сценарії у діяльності ООН, ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій. Європа майбутнього. Екстраполяція, історико-компаративний метод, метод моделювання і використання системного підходу при побудові моделей майбутнього розвитку певних явищ, об'єктів, процесів світової політики. Модель революцій в країнах третього світу, запропонована Т. Скокпол: сутність, аналіз даних, інтерпретація прогнозу за підсумками дослідження. «Екологічний підхід» до аналізу політичних ризиків Г. Кнудсена. Модель гонки озброєнь Л. Річардсона. Моделювання міжнародного конфлікту за Ю. Юхановим. Довгі цикли світової політики за Дж. Модельські та В. Томпсоном.</p> <p>Виклики світовій безпеці та механізми їх упередження. Ускладнення системи міжнародної політики наприкінці ХХ ст. – поч. ХХІ ст. (розпад соцтабору, теракт 11.09.2001 р.), глобальна економічна криза 2008 р., близькосхідний конфлікт та російсько-українська війна як чинники зміни геополітичної архітектури світу. Пандемія COVID 19 та її вплив на світову політику. Сценарії розвитку</p>		
--	--	--	--	--

		<p>постпандемічного світу. Прогностичні концепції Г. Кіссінджера, Ю. Харарі, Г. Рахмана та інших. Давоський форум та його експертний потенціал у прогностичних дослідженнях майбутнього світу.</p>		
	<p>Практичне завдання – Прогностичні сценарії майбутнього розвитку міжнародних відносин</p>	<p>Вимоги до виконання та оформлення: Представити кілька прогнозів за авторством відомих дослідників (як західних, так і вітчизняних) стосовно майбутнього розвитку світової політики, міжнародних відносин, світової геоekonomіки тощо. Надати аналіз представлених прогнозів та спробувати спрогнозувати сценарій стосовно ролі України в майбутній міжнародній політиці.</p>	<p>Презентація логічна і структурована, представлено кілька прогнозів, наявний змістовний і текстовий, і візуальний матеріал, робота виконана самостійно – 8 балів Презентація логічна і структурована, представлено принаймні два прогнози, наявний змістовний і текстовий, і візуальний матеріал, робота виконана самостійно – 7- 6 балів Презентація нелогічна і погано структурована, представлено принаймні два прогнози, наявний поверховий і текстовий, і візуальний матеріал, робота не містить власного прогнозу – 5-4 бали Презентація поверхово виконана, без ілюстративного матеріалу, нелогічний зміст текстового</p>	8

			матеріалу, несамостійність виконання – 3 - 1 бали	
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2	-	-	15
Усього за змістові модулі контр. заходів	8	-	-	60

7. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання – усне опитування по питанням до заліку	Питання до залікового контрольного опитування складаються з теоретичних питань контролююзнаць до ЗМ1, ЗМ 2, ЗМ 3, ЗМ 4	Кількість питань на які надано повну змістовну відповідь (1 питання –5 балів) – усього 4 питання	20
	Практичне завдання – індивідуальне завдання «Розробка сценаріїв прогнозу розвитку певної події/ процесу/явища/об’єкта /»	Студент має розробити сценарії прогнозу розвитку певної події/ процесу/явища/об’єкта/ на свій вибір, але за погодженням з викладачем. Сценаріїв повинно бути принаймні 3: оптимістичний, песимістичний, інерційний. Детально вимоги викладені у методичних рекомендаціях до підготовки індивідуального завдання. Форма звітності: готові сценарії у друкованому форматі та презентації. Виконання завдань має обов’язково спиратися на отримані впродовж освоєння курсу знання та навички Студент повинен захистити індивідуальну роботу за планом.	Завдання виконано якісно та продемонстровано набуті знання та навички – 20 -17 балів Завдання виконано неякісно – 16-12 балів. Завдання виконано неякісно та поверхово захищено – 11 -7 балів. Завдання виконано неякісно, з порушенням принципів академічної доброчесності та поверхово захищено – 6-1 бали.	20
Усього за підсумковий				40

семест ровий контроль		
-----------------------------	--	--

9. Рекомендована література

Основна

1. Горбатенко В.П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. К.: Генеза, 2006. 400с.
2. Лепський М.А. Якісні методи соціального прогнозування: методологія, методика, практика: підручник /М.А.Лепський. 2-е видання, доп. За загальною редакцією Лепський М. А. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2022. 440 с.
3. Лепська Н., Лепський М. «Метод прогнозування за аналогією». # GS Геополітичні студії. Робоча книга. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 62 с.
4. Лепська Н., Лепський М. Метод GSP-SPACE та SWOT/TOWS-аналіз у геополітичних дослідженнях. # GS Геополітичні студії. Робоча книга Запоріжжя : КСК-Альянс, 2018. 95 с.
5. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів : навч. посіб. / В. І. Воловик, М. А. Лепський, Е. А. Гугнін, І. О. Кудінов та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 464 с.
6. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: монографія / за заг. ред. М.А.Лепського. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 428с.

Додаткова:

1. Андрущенко Т.В. Параметри «нового світу»: критико-аналітичний аналіз світових футурологічних прогнозів // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. К.: ВІР УАН, 2011. Випуск 44 (2). С. 602-609.
2. Андрущенко Т.В. С. Хантингтон: зіткнення цивілізацій як політичний прогноз // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. К.: ВІР УАН, 2009. Випуск 23. С. 365-373.
3. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. рек. МОНУ. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.
4. Горбатенко В. Принципи, методи і основні етапи політичного прогнозування // Людина і політика. 2003. №5. С.46-45.
5. Горбатенко В.П. Метод «Делфі» та специфіка застосування його в прогнозних розробках. // Політичний менеджмент. 2008. №6. С.174-182.
6. Громадська думка: теоретичні та методичні проблеми дослідження / За ред. В.Л. Осовського. К.: Стилос, 2001. 168с.

7. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
8. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
9. Зварич І.Т. Моделювання і прогнозування в етнополітиці // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. К.: ВІР УАН, 2009. Випуск 21. С. 313-325
10. Квітка С.А. Форсайт як технологія проектування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. Аспекти публічного управління. 2016. №8. С. 5-15.
11. Коваленко А.О. Політичний аналіз і прогнозування. Навчальне видання. К.: Науковий світ, 2002. 202с.
12. Матвієнко В.Я. Прогностика. К.: Українські пропілеї, 2000. 520с.
13. Незалежна Україна в координатах сталого розвитку / В. В. Микитенко, Ю. Б. Порохнявий, Д. О. Микитенко, С. М. Шкарлет, П. Д. Рогов, В. Ю. Худолей, І. М. Крейдич, І. М. Лицур, Л. І. Ільчук, А. О. Гаркуща, В. В. Корнєєв, Н. М. Шелудька. Київ : Міжнародний науково-технічний університет ім. Академіка Юрія Бугая, 2018. 1044 с.
14. Стан сучасного українського суспільства : цивілізаційний вимір / за наук. ред. М. О. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2017. 198 с.
15. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750с.
16. Шульга М. О. Метаморфози українського суспільства. Київ : ІС НАН, 2003. 261 с.

Інформаційні ресурси

1. Ващенко К. Врахування громадської думки при складанні політичного прогнозу в сучасних українських реаліях // Вісник СевДТУ. Вип. 91: Політологія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. С. 86-89. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vsntu/2008_2009/91-SevNTU/91-17.pdf
2. Ващенко К. Основні форми і принципи дослідження політичного аналізу і прогнозу // Політичний менеджмент. 2007. №1. С. 165-172. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pome/2007_1.pdf
3. Вовканич І. Формування зовнішньополітичної стратегії України в центральноевропейському геополітичному просторі // Геополітика України: історія і сучасність: Зб. наук. праць. Вип.1. Ужгород: Ліра, 2009. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2009_1/PDF/Vovkanych.pdf.

4. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доповідь Римському Клубові / Б. Гаврилишин; упоряд. В. Рубцов. – Вид. 3-тє, допов. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.in.ua/spaw2/uploads/files/HawrylyshynMaps.pdf>
5. Горбатенко В.П. Еволюція прогностики як системи наукових знань про майбутнє. Стратегічні пріоритети, №1(2), 2007 р. <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/1-1445422391.pdf> (дата звернення 16. 09. 2019)
6. Горбатенко В.П., Бутовська І.О. Політичне прогнозування: Навч. посібник. Київ: МАУП, 2005. 152 с. <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-25.html> (дата звернення: 16.09.2019).
7. Дзоз В.О. Екстраполяція, експертна оцінка та моделювання в системі прогнозування розвитку гуманітарної політики України в трансформаційний період 2005 р. // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка. Зб. наук. праць. 2005. № 2. С.125-133. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_fpp/2005-2/01_Dzoz.pdf
8. Методологія та організація наукових досліджень: конспект лекцій/ уклад. В. М. Кислий. Суми: СумДУ, 2009. 13 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi20/0016708.doc> (дата звернення: 10.12.2018).
9. Мягкий М. Теорія довгих хвиль Кондратьєва: тенденції та протиріччя // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – Вип. 110. – С. 50-53. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/ekonomika/articles/Kondratieff_Long_Wave_Theory_Tendencies_and_Contradictions_14587.pdf
10. Резнікова О.О. Україна та нові глобальні виклики // Незалежність України в глобалізованому світі: вектори ХХІ століття: Зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (Київ, 22 серп. 2011 р.). К.: НІСД, 2011. С. 174-179 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/Files/Nezalezn1-0c2d4.pdf>
11. Стратегії розвитку України: теорія і практика / За ред. О.С. Власюка. К.: НІСД, 2002. 864 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/strateg2/index.htm>
12. Тертичний О. Прогноз соціолога Валерія Хмелька // Демократична українська мережа e-democracy. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://e-democracy.in.ua/component/content/article/62-rekomendujemo-oflajn/132-prognoz-sociologa-vhmelka>
13. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку / Монографія Національного інституту стратегічних досліджень і Національного інституту українсько-російських відносин. – К.: НІСД, 1999. 384 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/ogljad/index.htm>

14. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: Навч. посібник.
Київ: Видавничий дім «Слово», 2003. 240 с.
<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-42.html>